

KFUK-øjne. Hun skal selvfølgelig stå for noget smukt og godt, men for mig legemliggør hun sværmerisk religiøsitet, når den er mest kvalmende. Endelig fremstilles Jawaharlal Nehru som Gandhis discipel og arvtager. Det turde være en tilsnigelse. Nehru agtede Gandhi højt, men har også sagt, at hans mangel på klar tænkning forplumrede det politiske arbejde. At det ikke har været Gandhis politik, der er blevet ført i det nye Indien, er velkendt.

Filmens sidste afsnit fortæller om de blodige uroligheder, der udbrød ved selvstændigheden, ikke mindst i det nu delte Bengalen. Filmen giver ikke noget eksempel på, hvad der konkret kunne få hinduer og muslimer til at ryge i totterne på hinanden, og det er for så vidt i Gandhis ånd. Gandhis sidste sultestrejke for at få parterne til at standse myrderierne er gribende skildret. En samvittighedsplaget hindu kommer til ham. Han har dræbt et barn som hævn for muslimernes drab på hans egen søn og frygter nu at komme i Helvede. Da vi mødte den unge Gandhi i toget i 1893, var han optaget af en kristen forfatters tanker om Helvede. Nu, efter et langt liv, kender han vejen ud af Helvede. Den gamle, afkræftede mand løfter med besvær hovedet og siger: »Find et lille barn på din søns alder, hvis muslimske forældre er blevet dræbt, og tag det så til dig og opdrag det som muslim!« I dette råd samles hele Gandhis livsvisdom, kravet om ubetinget respekt for den fremmede religion, et krav, filmen som påvist ikke selv kan leve op til. Hvor mange af den danske folkekirkes præster ville mon følge Gandhis råd?

Selv om Attenboroughs store film desværre rummer meget som ligner historieforfalskning og selv om ingen nogensinde skal få mig til at acceptere, at et kuntværk godt må være unuanceret i en god sags tjeneste, så er der dog tale om en imponerende oplevelse. Mange tendentiøse historikere har jo været fremragende fortællere, og det gælder også mændene bag »Gandhi«. På intet tidspunkt keder man sig under filmen, og jeg skal gerne indrømme, at en film, der havde interesseret sig mere for politik eller for indisk religionsfilosofi, nok var blevet kedeligere.

GANDHI

Gandhi. England 1982 (P-start: 27.11.80). P-selskab: Indo-British films. I samarbejde med International Film Investors/Goldcrest Films International/National Film Development Corporation of India. Ex-P: Michael Stanley-Evans. Co-P: Suresh Jindal. P-ledere: Alexander de Grunwald, Shama Habibullah. I-ledere: Grania O'Shannon, Gerry Levy, Rashid Abbasi, Devi Dutt. P/Instr: Richard Attenborough. Instr-ass: David Tomblin, Steve Lanning, Roy Button, Kamal Swaroop. 2nd unit instr: Govind Nihalani. Stunt-instr: Gerry Crampton. Manus: John Briley. Foto: Billy Williams, Ronnie Taylor. Kamera: Chic Anstiss, A. K. Bir. 2nd unit foto: Govind Nihalani. Luftfoto: Robin Browne. Farve: Technicolor. Klip: John Bloom. P-tegn: Stuart Craig. Ark: Bob Laing (Sup), Ram Ydeker, Norman Dorme. Dekor: Michael Sierton, Jill Quertier, Nissar Allana, Amal Allana, Aruna Harprasad. Kost: John Mollo, Bhanu Athaiya. Garderobe: Nicholas Ede, Sally Downing. Rekvis: Charles Torbett. Sp-E: David Watkins. Musik: Ravi Shankar. Supplerende musik: George Fenton. Musikindspilning: John Richards. Tone: Simon Kaye, Jonathan Bates, Gerry Humphreys, Robin O'Donoghue.

Medv: Ben Kingsley (Mahatma Gandhi), Candice Bergen (Margaret Bourke-White), Edward Fox (General Dyer), John Gielgud (Lord Irwin), Trevor Howard (Dommer Broomfield), John Mills (Vicekongen), Martin Sheen (Walker), Ian Charleson (Charlie Andrews), Athol Fugard (General Smuts), Gunter Maria Halmer (Herman Kallenbach), Geraldine James, Amrish Puri, Saeed Jaffrey, Alyque Padamsee, Roshan Seth, Rohini Hattangady, Ian Bannen, Michael Bryan, Richard Griffiths, Bernard Hepton, Shreeram Lagoo, Virendra Razdan, John Clements, Nigel Hawthorne, Michael Hordern, Om Puri, Richard Vernon, Harsh Nayyar, Prabhakar Patankar, Vijay Kashyap, Nigam Prakash, Supriya Pathak, Nina Gupta, Shane Rimmer, Peter Harlowe, Anang Desai, Winston Ntshona, Peter Cartwright, Marius Weyers, Richard Mayes, Alok Nath, Dean Casper, Ken Hutchison, Norman Chancer, Gulshan Kapoor, Charu Bala, David Gant, Daniel Day Lewis, Ray Burdis, Daniel Peacock, Avis Bunnage, Caroline Hutchison, John Patrick, Michael Godley, Stewart Harwood, Stanley McGeagh, Christopher Good, David Markham, John Naylor, Wilson George, Rupert Frazer, Dominic Guard, Bernard Hill.

Længde: 188 min., 5145 m. Censur: Grøn. Udl: Columbia-Fox. Prem: 4.3.83 – Grand.

TOOTSIES TRIUMF

POUL MALMKJÆR



Den meget intelligente komedie er blevet en sjælden vare. Jeg tror, at en del af miseren stammer fra tidernes almindelige mangel på uskyld, oprindelig og fintfølning – man kan ikke lave »Han, hun og leoparden« i dag. En anden del må tilskrives oplevelsesstoffet i TV, hvor humoren – når der ikke lige er tale om det guddommelige nonsens, som især engelsk TV har dyrket – er henvist til det sketchagtige, der kan sættes sammen til et 25-minutters format. Og i det format er der sjældent plads til den bund af virkelighed, den ægte genkendelighed, som er så væsentlig for den intelligente komedie. På længere sigt kan en sådan komedieserie have held til at bygge nogenlunde acceptable miljøer og figurer op (eksempelvis »M.A.S.H.« og »Sams Bar«) men hyppigst



Sydney Pollack og Dustin Hoffman i »Tootsie«

er man i oplevelsesøjeblikket nødt til at hægte sin opmærksomhed op på forudsigelige one-liners, kvikke svar på konstruerede oplæg, og iøvrigt i pressede situationer forlade sig på den medfølgende publikumsreaktion, hvis man vil vide, om det var morsomt, det man så og hørte. Filmen og TV har en gensidigt afsmittende effekt. Påvirkningen fra filmen udnyttes af TV – generelt talt – yderst kommercielt med størst mulig effekt på flest mulige personer som gyldent mål. Majoriteten af TV-programmer skal sælge et eller andet (herhjemme endnu kun fred i sindet i en krisetid). Påvirkningen fra TV

bruges af filmen – ligeledes generelt talt – til at peppe tempoet op, skabe kunstige konflikter efter mindst hvert kvarter af handlingen, thi det er publikum vant til fra TV-serierne. Majoriteten af biograffilm skal sælge sig selv, d.v.s. sælge biografbilletter.

Det er ikke en lykkelig udvikling, men jeg tør love, at det bliver ikke bedre.

Så meget mere grund er der til at råbe hurra for den gode filmkomedie, når den viser sig, og hurra for »Tootsie«, der rummer de bedste Hollywood-traditioner parret med et nutidigt livssyn, som komedien kan bære og som kan bære en komedie.

Filmen foregår i New York. Bemærk hvor mange nyere amerikanske film, der har opdaget denne by. Den handler om skuespilleren Michael Dorsey (Dustin Hoffman), der er enerverende og krævende at arbejde sammen med. Står en instruktør overfor valget mellem at få udslet eller at fyre Michael Dorsey, vælger han det sidste. Michaels agent, George Fields (spillet af instruktøren selv, Sydney Pollack), hævder, at Michael har talent. Michael ved, at han har talent. Han deler lejlighed med forfatteren Jeff (Bill Murray), og Michael har svoret at ville sætte Jeffs stykke, »Return to Love Canal«, op i Syracuse. Men dertil kræves en masse penge, og Michaels undervisning giver ikke meget mere end til huslejen. En af hans elever, den usikre Sandy (Teri Garr), skal aflægge prøve til en rolle i en soap-opera på TV, og det – samt den almindelige desperation over ikke at kunne få arbejde – giver Michael ideen til et kup, der samtidig er en gevaldig udfordring til hans talent. Han forklæder sig som kvinde, aflægger prøve og – jubiii – får rollen som hospitalsinspektør Emily Kimberly i daytime-serien »Southwest Hospital«. Herefter er han Dorothy Michaels, hvis rigtige identitet kun kendes af agenten og af vennen Jeff.

Den udfordring, der ligger i rollen, bruger Dorothy/Michael til at tilføre figuren dimensioner, som bryder med den etablerede TV-series trivial-natur, men som på den anden side får navnet Dorothy Michaels på alles læber. Blandt skuespillerne i serien skaber det lidt problemer, men også nyt liv, og først da den livsbekræftende kærlighed, som alle søger i en god komedie, kommer ind i billedet, bliver problemerne tilsyneladende uløselige. Dorothy/Michael forelsker sig i seriens kvindelige stjerne, Julie (Jessica Lange), Julies far forelsker sig i Dorothy/Michael, seriens aldrende frikadelleoverlæge, John Van Horn (George Gaynes) forelsker sig også i Dorothy/Michael, som samtidig har en affære kørende (som Michael) med Sandy, og yderligere kompliceret er det hele på grund af Julies noget sjaskede forhold til TV-seriens instruktør Ron (Dabney Coleman), der er lutter overflade og (derfor?) en effektiv soap-instruktør.

Det er en storartet konflikt med mange muligheder for indirekte »budskaber«, som man kan samle op undervejs, hvis man har lyst til lidt moraliteter, men som man såmænd også kan lade ligge og alligevel få underholdning ud af det. Som altid er det et spørgsmål om, på hvilket niveau man har lyst til at blive underholdt.

Instruktøren Sydney Pollack har ikke haft det nemt, men det ses ikke af filmen, der løber rask og næsten lydefrit afsted. Han overtog et truende fallitbo efter syv manuskriptforfattere, to fyrede instruktører og en satan af en vanskelig Dustin Hoffman, der er filmens egentlige bagmand efter at han havde erhvervet Don McGuires oprindelige manuskript. Det blev skrevet om atter og atter og endte altså med at blive krediteret Larry Gelbart og Murray Schisgal. Den første instruktør, Dick Richards, blev afsat og han figurerer nu som producer sammen med Pollack, mens den anden, Hal Ashby, gled ud af projektet. Det var divergenser mellem instruktørerne og



Dustin Hoffman og Jessica Lange i »Tootsie«.

stjernen, der skilte parterne, og selv om man ikke har en ispinds chance i helvede for at gætte rigtigt på, hvem der havde ret, så tæller det færdige resultat, og det færdige resultat er en smukt opbygget film af Sydney Pollack, konstrueret næsten lige efter dramaturgibogen.

Filmen begynder med en montagesekvens, der løser mange trælse forklaringer på, hvem hovedpersonen er, hvad han er, og hvorfor han er i netop den situation, som er komediens motor. Under forteksterne viser montagen en række korte situationer fra hans arbejde, maskering, kostumering, prøver, undervisningstimer, »opgør« med instruktører, hvor han stiller spørgsmål, er »vanskelig«, går i vrede etc., og da forteksterne er overstået, er vi helt fortrolige med figurens ydre karakteristika. Uddybningen kan så trygt vente til det naturlige tidspunkt i historien, hvor den må dukke op og tilspidse konflikten, nemlig i den vidunderlige scene hos agenten, som provokeres til at konkludere, at Michael overhovedet ikke kan få engagement, at ingen vil hverken eje eller have ham.

På dette tidspunkt har vi netop oplevet Michaels kamp for at føre sine timide elev Sandy frem til prøven, så da Sydney Pollack efter scenen hos agenten klipper til et stærkt telet billede af anonyme mennesker på gaden i New York og en kvindeskikkelse hurtigt kommer i fokus, er vi med. Det kan kun være Michael, der er ude for at modbevise sin agents påstand. Og ganske rigtigt. Vi er så *kloge*.

Men den effekt i den gode komedie skal man ikke kimse ad.

Indledningens montage og ovennævnte gadescene er oplagte eksempler på, hvordan den gode komedie kan holde tempo og gøre tilskueren til medspiller. Det gælder om at skære de kedsommelige forklaringer ned til et minimum og så komme videre med handling og dialog. På det sidstnævnte område er der her næsten tale om en tilbagevendende til det bedste i 30'ernes screwball-komedier med scenen hos agenten som et af flere højdepunkter, der kulminerer med Michaels improviserede »afsløring« af sin forklædning for åben skærm, en afsløring, der kommenteres dels med reaktionsskud – og hvilke reaktioner – på medspillerne, dels med klip til de panikslagne medarbejdere i kontrolrummet.

Den amerikanske humor står i gæld til begrebet »one-liners«, d.v.s. korte replikker, der kan stå alene som kommentarer til situationer, stemninger eller personer, og som aldrig kræver svar. De er humorens udråbstegn. Den aldrende frikadelle, John Van Horn (George Gaynes), har sunget sig op i Dorothy/Michaels lejlighed, hvor han erklærer hende/ham sin kærlighed, men midt i håndgribelighederne kommer Michaels kammerat Jeff hjem, og den forfamskede John Van Horn tror, med stensikker sans for klicheerne, at han er ægte-manden, der nu har overrasket de elskende. Efter sekunders pinlig introduktion siger han noget i retning af: »Jeff, I want

you to understand. Nothing happened here tonight!» – »Thank you, John!» svarer Jeff, der holder masken beundringsværdigt. Da den slukørede John er listet af, vender Jeff sig mod Dorothy/Michael, ser koldt på hende/ham og siger forarget: »You slut!«.

Forstillelsen leges videre og en situation, der ellers ville være tømt for komediemuligheder, trumfes med en afrundende, afsluttende »one-liner«.

Jeg har lyst til at fremhæve endnu en scene, som jeg fandt karakteristisk for den måde, den gode komedie arbejder med virkeligheden på, skaber genkendelighed og klangbund, og alligevel får komedie ud af en situation, der ellers lægger op til et valg: enten at blive drama eller farce. Da Julie har inviteret Dorothy/Michael på weekend på faderens gård, er de to veninder nødt til at sove i samme seng i Julies gamle værelse. Dorothy/Michael venter, til Julie er kommet i seng. Men stik mod forventningerne er Julie stadig vågen og har lyst til at småsnakke lidt. Hun bliver lidt vemodig ved tanken om moderen, der døde da Julie var lille, og dette vemod får Michael/Dorothys kærlighed til at vokse i en sådan grad, at han/hun får mod til at stryge Julie over håret. »Sådan gjorde min mor også«, siger Julie og lægger sig til at sove. Michael/Dorothy tager hånden til sig og vender sig også om på siden for at sove, men bevægelsen får parykken med curlerne til at glide ned over øjnene, og scenen afsluttes med et naturligt, stilfærdigt comic relief. Alvoren er lettet uden at være borte – blot med en lille vignet.

Enhver kan uden vanskelighed se, hvilken guldgrube sådan en scene ville være for en farce, og enhver kan se de dramatiske muligheder i denne situation, for en mand er i seng med sin tilbedte uden at kunne erklære sig. Say no more.

I den traditionelle transvestit-farce anbringes en mand i kvindeklæder i en række situationer, der skal enten vise, hvor umuligt det er for en mand at optræde med gratie, eller hvor skægt det altså er, når han skal undslippe amourøse mand-folks stormkure. Min lidt nedladende tone skal tages som udtryk for en vis træthed ved »Charleys Tante«-syndromet, hvor kun den enkelte komikers evner for groteske overdrivelser kan bringe lidt variation i temaet. Ret beset er den type farcer karikaturer på kvinder, groteske forlængelser af ydre attributter og adfærd, og det er tankevækkende, at det modsatte, som i Blake Edwards »Victor – Victoria« med Julie Andrews i mandstøj, kun kan konstrueres som erotisk komedie.

»Tootsie« rummer kun meget få klichéer hentet fra transvestitfarcen. Der er et enkelt vricken om på de høje hæle, en enkelt dvælen ved curler-parykken, en lidt for ekstrem stemmeføring parret med en sydstatsdialekt, der vel er ment som en understregning af Dorothy-figures fasthed og bestemte optræden, men som jeg gætter på er et kløgtigt forsøg på at skjule Dustin Hoffmans besvær med at få gjort sin meget mørke stemme lys nok, samtidig med at hans mund skal rumme en ekstra overmund, som er en del af hans forklædning. Det er i virkeligheden småting. Vi ler måske, når han dybt alvorligt diskuterer sin klædedragt og sit udseende med vennen Jeff, der vel heller ikke kan være helt alvorlig, når Dorothy/Michael hævder, at et klædningsstykke får hende/ham til at se »konet« ud etc., men scener af den slags er udtryk for Michaels professionalisme som skuespiller. Han vil være perfekt i rollen som Dorothy, han lever sig ind i personen Dorothy, som han lever sig ind i Dorothys rolle som Emily Kimberly, hospitalsinspektør. Og også i den rolle bryder filmen klicheerne. Når rollen kræver, at Emily skal lade sig kysse af den gamle buk, overlægen, får vi ikke en pinlig scene med Michaels væmmelse, men derimod Michaels oprør mod klicheen. Han ændrer scenen for åbent kamera og dasker

overlægen i hovedet med en sagsmappe. Et andet eksempel: Da instruktøren efter en optagelse kalder kameramanden John, lydmanden David og regissøren Tom, men kalder Dorothy/Michael for »Tootsie«, gør Dorothy/Michael oprør og insisterer på at blive kaldt ved sit rigtige navn.

Dorothy spiller ikke op, vil end ikke lege med i det traditionelle spil, og det er karakteristisk, at det er soap-seriens kvindelige producent, der først fanges af Dorothy-figures muligheder, og som er den, der hele tiden giver hende/ham lov til at køre sit eget løb midt i klicheernes kliché, en soap-opera.

Disse oprør er manden Michael Dorseys reaktion på at blive behandlet som mindreværdig fordi man tror han er kvinde, på at skulle lægge krop og værdighed til konventionelle nedværdigelser som at lade sig oversnaske, fordi den gamle frikadelle »gets to kiss all the girls on the show«. Og undervejs deles der ikke så lidt ud til højre og venstre, til mænd og til kvinder, der siger ét og gør noget andet, altså forstiller sig – uden at være klædt ud. Julies forlorne drøm om den ukomplicerede kærlighed, som hun betror Dorothy, modbevises eftertrykkeligt, da Michael ord til andet efterlever denne drøm og hun smider et glas vin i hovedet på ham. Men også Julie kommer på prøve i scenerne, hvor hun tror, at Dorothy er lesbisk og trækker sig fri af venskabet, en situation, der modsvares af Julies faders gensyn med Michael (på baren) efter at Michael har demaskeret sig, og af Sandys mistanke om at Michael er bøsse, da hun finder en kærlighedserklæring til ham fra Julies far. Vi kommer skam rundt i verden i »Tootsie«, og endnu flottere bliver det i slutningens samtale på gaden, hvor Michael efter nogen tid opsøger Julie udenfor studiet og igen kommer på talefod med hende, bl.a. ved at fortælle hende, at han havde lettere ved at være mand for hende, da han var klædt ud som kvinde. Så begynder grundlaget at ryste lidt, for dette her er jo lidt alvorligt, venner og veninder. Og at affæren kan fortsætte med friskhed og optimisme understreger filmen fint ved – i endnu et comic relief – at lade de to gå bort i billedet og ud af filmen med en dialog om at måtte låne denne bestemte kjole og nej det må du ikke, for du vider den bare ud, og årh det ku' du nu godt. Rollerne er stadig ikke fastlagte.

Men det er jo bare film.

TOOTSIE

Tootsie. USA 1982. (P-start: 1.4.82). P-selskab: Delphi Productions. A Mirage/Punch production. For Columbia. Ex-P: Charles Evans. P: Sydney Pollack, Dick Richards. I-leder: Gerald R. Molen. Instr: Sydney Pollack. Instr-ass: David McGiffert, Joseph Reidy. Manus: Larry Gelbart, Murray Schisgal. Efter: Fortælling af Don McGuire, Larry Gelbart. Foto: Owen Roizman. Kamera: Bill Steiner. Farve: Technicolor. Klip: Fredric Steinkamp, William Steinkamp. P-tegn: Peter Larkin. Dekor: Tom Tonery. Kost: Ruth Morley (design), Bernie Pollack (Sup). Musik: Dave Grusin. Sange: »It Might Be You« af Dave Grusin, Alan Bergman, Marilyn Bergman, med Stephen Bishop. Musikbånd: Else Blangsted. Tone: Les Lazarowitz, Arthur Piantadosi, Les Fresholtz, Dick Alexander. Lyd-E: Tom McCarthy Jr, Don Walden.

Medv: Dustin Hoffman (Michael Dorsey/Dorothy Michaels), Jessica Lange (Julie Nichols), Teri Garr (Sandy), Dabney Coleman (Ron), Charles Durning (Les), Bill Murray (Jeff Slater), Sydney Pollack (George Fields), George Gaynes (John Van Horn), Geena Davis (April), Doris Belack (Rita), Ellen Foley, Peter Gatto, Lynne Thigpen, Ronald L. Schwary, Debra Mooney, Amy Lawrence, Kenny Sinclair, Susan Merson, Michael Ryan, James Carruthers, Estelle Getty, Robert D. Wilson, Christine Ebersole, Bernie Pollack, Sam Stoneburner, John Carpenter, Bob Levine, Marjorie Lovett, Willy Switkes, Gregory Camilucci, Barbara Spiegel, Tony Craig, Walter Cline, Suzanne Von Schaack, Anne Shropshire, Pamela Lincoln, Mary Donnet, Bernie Passeltiner, Mallory Jones, Patti Cohane, Murray Schisgal, Greg Norman, Anne Prager, Kas Self, Richard Whiting, Tom Mardirosian, Jim Jansen, Susan Egbert, Richard Wirth, Gavin Reed, Annie Korzen, Ibbits Warriner, Lois de Banzie, Stephen C. Prutting, Carole Holland.

Længde: 116 min. Censur: Rød. Udl: Columbia-Fox. Prem: 11.3.83 – ABCinema + Cinema 1-8 + Bio Trio.

NB: Filmens tilblivelseshistorie er mere end almindeligt speget. Både Hal Ashby og Dick Richards har på et tidspunkt været inde i billedet som instruktører, og manuskriptet, hvis første version går helt tilbage til midten af halvfjerdserne, er i den endelige version med bidrag af bl.a. Robert Kaufman, Elaine May, Valeri Curtin, Barry Levinson og Robert Garland. En ganske fyldig redegørelse findes i »Film Comment«, March-April 1983.